

**РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ
КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ**

Аврамчук Л. А., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Досліджено фактори впливу ризик-менеджменту на управління кредитним портфелем банківських установ. На цій основі подано рекомендації щодо ефективного управління кредитним ризиком.

The factors influence risk management of credit portfolio management of banking institutions. On this basis, recommendations are given on how to manage credit risk.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації фінансових ринків проблема ризиків та їх оцінка набуває особливої актуальності. Характер міжнародних фінансових відносин України з іншими країнами багато в чому залежить від чинника ризику тієї або іншої економіки. Чим краще буде функціонувати банківська система в Україні, тим вище буде рівень міжнародної довіри до нашої країни. Банківську діяльність неможливо представити без ризику, адже ризик особливо притаманний у сфері діяльності комерційних банків України.

Під банківським ризиком розуміється властива банківській діяльності можливість (вірогідність) понесення кредитною організацією втрат і (або) погіршення ліквідності унаслідок настання несприятливих подій, пов'язаних з внутрішніми чинниками (складність організаційної структури, рівень кваліфікації службовців, організаційні зміни, текучість кадрів і т.д.) і (або) зовнішніми чинниками (зміна економічних умов діяльності кредитної організації, вживані технології і т.д.) [2].

Банківські операції несуть весь спектр ризиків, характерних для банківського бізнесу: ризики цільового використання кредитів, ризики валютних коливань, інфляційні ризики, ризики щодо життєдіяльності позичальника (виникнення нещасних випадків, хвороби або смерті позичальника), політичні ризики, ризик простого шахрайства і обманного банкрутства позичальника, зміна законодавчої політики і т.п. Всі вони є складовими частинами ризику неповернення кредиту позичальником, що потребує більш глибокого їх вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ризиків в банківській системі розглядається багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими і дослідженнями. Зокрема, серед вітчизняних вчених питання ризиків в банківській діяльності розглядали О. В. Дзюблюк, А. М. Мороз, В. В. Вітлінський, Л. О. Примостка. Однак, існує ряд питань для подальшого дослідження впливу ризик-менеджменту в банках та зменшення впливу усіх ризиків, що впливають на управління кредитним портфелем банку.

Управління ризик-менеджментом розглядається, як специфічний вид діяльності, що складається з послідовності певних етапів. Зокрема, даний процес можна розділити на п'ять етапів [3]:

- 1) виявлення ризику;
- 2) оцінка ризику;
- 3) вибір прийомів управління ризиком;
- 4) реалізація вибраних прийомів і методів;
- 5) оцінка результатів застосування прийомів і методів управління ризиками.

Механізм прийняття рішень має не лише ідентифікувати ризик, а й дозволяти оцінити, які ризики і якою мірою може прийняти на себе банк, а також визначати, чи виправдає очікувана дохідність відповідний ризик [4].

Постановка завдання. Розробка рекомендацій щодо ефективного управління кредитним ризиком банку на основі вивчення проблем впливу ризиків на кредитний портфель банку є метою даної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банки, виходячи на ринок роздрібного кредитування, часто не мають ефективних методик відсівання неплатоспроможних клієнтів, які в майбутньому не повернуть кредит. Дана проблема має комплексний характер: по-перше, включення в кредитний портфель кредиту неплатоспроможному позичальникові спричиняє за собою втрати банком фінансових ресурсів. По-друге, банки, прагнучи компенсувати втрати від таких позичальників, підвищують процентні ставки за кредитами. В результаті платоспроможні позичальники платять за неплатоспроможних. Таким чином, методи оцінки ризику неповернення кредиту мають не тільки економічне, але і соціальне значення [4].

Тому Україні необхідно брати приклад у зарубіжних країн, які вже розробили певні методи оцінки банківських ризиків. Так, наприклад, у США і Західній Європі широко при кредитуванні використовується скоринг – як один з методів оцінки кредитного ризику – автоматизовані системи на основі математичних і статистичних методів у бізнесі. Як початковий матеріал для скорингу використовується різноманітна інформація про минулих клієнтів, на основі якої за допомогою різних статистичних і нестатистичних методів класифікації робиться прогноз про кредитоспроможність майбутніх позичальників. Серед переваг скорингових систем західні банкіри указують, в першу чергу, зниження рівня неповернення кредиту. Далі наголошується швидкість і безсторонність в ухваленні рішень, можливість ефективного управління кредитним портфелем, відсутність необхідності тривалого навчання персоналу.

Зазначимо, що агентством фінансових ініціатив було проведене дослідження на тему «Аналіз системи ризик-менеджменту у банках України», результати якого показали, що переважна більшість менеджерів банків інтерпретує систему ризик-менеджменту як взаємопов'язану систему трьох структурних елементів, а саме:

- окрема система регламентів, процедур, встановлення лімітів, включена в загальну систему менеджменту комерційного банку;
- сукупність економіко-математичних моделей, які як математичний інструментарій дають можливість у числовій формі оцінювати ризик банку;

- програмне забезпечення, яке на основі економіко-математичних моделей дозволяє оптимізувати ризик банку.

Дані статистики підтверджують, що з такою точкою зору згодні 92 % керівників банківських установ, і тільки 8 % вважають, що система ризик-менеджменту банку має бути винятково системою регламентів, процедур, встановлення лімітів. При цьому 74 % опитаних вважають доцільним існування незалежного відділу (управління) ризику, тоді як 26 % мають протилежне бачення.

Оцінювання ефективності кредитної діяльності банку має важливе значення в системі прийняття управлінських рішень. Ефективність управління кредитним портфелем банку визначається за співвідношенням між такими параметрами, як рівень доходності та величина кредитного ризику портфеля [5].

Ризик кредитного портфеля найадекватніше оцінюється через розрахункове значення резерву під нестандартну заборгованість за кредитними операціями банку, тобто частини резерву, розрахованої за кредитами категорій: під контролем, субстандартні, сумнівні, безнадійні. Фактично цей показник відображає суму коштів, які з високою ймовірністю банк недоотримає. Інформаційною базою таких розрахунків служать дані аналітичного обліку. Інша частина резерву – під стандартну заборгованість та нестандартну заборгованість за іншими операціями, що підлягають резервуванню (крім кредитних) – не відображає ризик кредитного портфеля, тому може спотворити результати аналізу його ефективності [4]. Оскільки резерв під стандартну заборгованість за кредитними операціями створюється за всіма без винятку кредитними операціями, навіть найбільш надійними, то він не свідчить про підвищений ризик банку, а є своєрідним «перестраховуванням». Наприклад, у США резервів за двома першими групами кредитів – стандартними і спеціально згаданими – взагалі не створюють. Показник ризику кредитного портфеля банку знаходять як відношення розрахункового значення резерву під нестандартну заборгованість за кредитними операціями банку до вартості всього кредитного портфеля (у відсотках).

Коли кредит надано позичальнику, з яким пов'язується певний ризик, то кредитна ставка перевищує базову на величину кредитного спреду, котрий відображає рівень ризику клієнта. Величина кредитного спреду залежить від умов конкретного ринку та загальної економічної ситуації.

Таблиця 1

Величина кредитного спреду залежно від рейтингу позичальника [2]

Показник рейтингу	Кредитна ставка
AAA(дуже стійкий фінансовий стан)	0,5 – 1 %
BB(стійкий фінансовий стан)	1,5 – 2 %
B(ознаки фінансових ускладнень)	5 %
ССС(підвищений ризик)	6 – 12 %

Таким чином, надавши кредити позичальникам з рейтингом, нижчим за AAA, банк має змогу сформувати кредитний портфель з високою доходністю,

яка буде відрізнятися від безризикової ставки. Тоді коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем покаже величину додаткових доходів понад рівень дохідності безризикового кредитного портфеля, котру одержить банк в розрахунку на одиницю прийнятого кредитного ризику. Вище значення коефіцієнта означає ефективніше управління кредитним портфелем комерційного банку і розцінюється як більш привабливе. Облікова ставка може бути орієнтиром тоді, коли НБУ рефінансує комерційні банки та викупує надлишкові кошти через проведення депозитних аукціонів. Починаючи з квітня 2001 р. НБУ рефінансує комерційні банки (правда, виключно під заставу державних облігацій) і щоденно оголошує відсоткову ставку за короткостроковими кредитами (овернайт), регулюючи в такий спосіб їх вартість. З початку проведення аукціонів ставки були досить стабільними, що уможливило їх використання як безризикової ставки.

Слід відмітити, що для кредитування характерні специфічні внутрішні та зовнішні фактори, що визначають ступінь ризику [6].

До найбільш характерних відносять:

- недостатність забезпечення;
- невірна оцінка інформації при визначенні заявки на позичку;
- слабкість оперативного контролю;
- низька якість забезпечення;
- неможливість одержання обговореного в контракті забезпечення;
- банкрутство компаній.

З врахуванням впливу вищевказаних факторів, лише обмежена кількість комерційних банків розробляє свою ризикову стратегію в контексті управління кредитним ризиком. Методи визначення ефективності управління кредитним портфелем дозволяють менеджменту банку приймати обґрунтовані управлінські рішення з орієнтацією на постійні зміни у ринковому середовищі. Це дасть можливість банку зважено підходити до формування кредитного портфеля, беручи до уваги не лише прибутковість, але й реальний рівень ризику кредитних операцій [1].

Висновки. На основі вищевикладеного, ми вважаємо, що система управління кредитним ризиком повинна включати такі основні рівні:

- спостережна Рада, що представлена Комітетом з ризик-менеджменту, якому делеговані права й обов'язки щодо проведення політики управління ризиком та контролю за її виконанням;

- правління банку, що делегує свої функції відповідним профільним колегіальним виконавчим органам банку – постійно діючим комітетам та затверджує відповідні положення та персональний склад цих комітетів;

- постійно діючий підрозділ банку управління ризиками, до основних завдань якого відноситься: ідентифікація, вимір, оцінка, контроль, моніторинг та аналіз кредитного ризику, визначення причин його виникнення та надання пропозицій щодо мінімізації; удосконалення існуючих методів управління ризиком з урахуванням вимог законодавчих та нормативних актів, зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на діяльність банківської установи;

- філії – на керівників філій покладена відповідальність за якісне управління ризиком в підпорядкованих їм установах банку в межах визначених Правлінням банку повноважень та установлених для них індивідуальних лімітів.

Отже, для ефективного управління кредитним ризиком рекомендуємо:

- створити та постійно актуалізовувати систему внутрішніх кредитних рейтингів;

- на основі реальних спостережень щоквартально обчислювати матрицю ймовірностей міграції кредитних рейтингів та оцінювати на основі такої матриці величину необхідних резервів під кредитні збитки у наступних періодах;

- проводити бек-тестування міграції внутрішніх кредитних рейтингів на реальних даних за максимально можливий період часу.

Основними стратегічними методами регулювання і управління кредитним ризиком для банку повинні стати: аналіз та групування кредитів за якістю; диверсифікація портфеля кредитів (розподіл кредитів між різними суб'єктами правовідносин, клієнтами різних форм власності і галузей економіки, між різними регіонами країни); попередній аналіз платоспроможності позичальника або емітента; страхування кредитних операцій; створення резервів на покриття кредитного ризику; аналіз і підтримання оптимальної для банку структури кредитного портфеля. Таким чином, сучасні концептуальні питання управління кредитним ризиком можуть розглядатися тільки через призму стратегічного управління, при якому ризикові кредитні стратегії являють собою домінуючий, атрибутивний елемент системи банківських стратегій.

Література:

1. Бугель Ю.А. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем / Бугель Ю. А. // Галицький економічний вісник. – 2010. – №2(27). – С. 157.

2. Дмитренко М. Г. Кредитування і контроль: [навч. посіб] / М. Г. Дмитренко, В. С. Потлатюк. – К.:Кондор, 2005. – 296 с.

3. Костюченко В. М. Управління кредитними ризиками у комерційному банку / Костюченко В. М. // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2010. – № 1.– Т.1. –С. 141–147.

4. Перехрест Л. М. Банківський ризик-менеджмент / Перехрест Л. М. // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 122–127.

5. Тептя О. В. Організація системи управління кредитним портфелем у комерційному банку / Тептя О. В. // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2010. – № 5. – Т. 2. – С. 141 – 144.

6. Швець Н. Р. Ризики банківських установ: проблеми визначення та управління / Швець Н. Р. // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 97-103.

Рецензент: д.е.н., професор Чупіс А.В.